

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir.**)

Marsikateremu učitelju se utegne zazdeti čudno, da mislim pisati o predmetu, ki nij predpisan v ljudskih naših šolah. Istina je, da se naravnost ne zapoveduje, da bi gojili ta predmet v ljudski šoli; vendar razumni učitelj bode znal važni ta predmet družiti z jezikovim poukom, kar bode gotovo na veliko korist nežni ljudsko-šolski mladini.

Užé vlansko leto sem imel priliko v „Učiteljskem Tovarišu“ opozarjati na to, kako dobro je, da je v naših berilih: v II., III. in IV. podpisano malo ne pri vsakem koščku imé onega pisatelja, ki je spisal dotični odstavek. Naravno je, da se mora vestni učitelj, obravnujoč dotični košček, pomuditi tudi pri podpisanem pisateljevem imenu. V kratkih, učencevem razumu dostopnih, navdušenih besedah, naj učencem pové pisateljev životopis in opiše njega slovstveno delovanje. Takó, dragi mi kolega, budi bodeš v srcéh v odgojo izročene ti mladine ljubezen do našega jezika in národa; takó položiš v srca svojih učencev kal one navdušenosti, katera ji v poznejših letih vzplamti v korist národni naši stvari! Saj je sploh znana reč, da je slovenska naša mladina vzprejemljiva za vse lepo in blago; vtisi, katere pa zadobi nežno otroško srcé, ostanejo vse žive dni. Pri tebi je torej, dragi mi tovariš, da učencem kažeš, kakó so delovali, borili se in trpeli naši pisatelji za naš národ; takó bodeš svojemu dómu ustvarjal jeklene značaje, in učenci tvoji, kakor hvaležni národ slovenski, bode blagoslavljal tvoj spomin, ko bode užé davno hladna zemljica pokrivala tvoje kosti! . . .

A tù poreče marsikaternik: „To je vse lepó in prav; a imeti bi morali nekak návod, kakó obravnavati slovstveno zgodovino v naših ljudskih šolah, in to toliko bolj, ker je sploh znana reč, da se starejši učitelji nijso učili zgodovini slovenskega slovstva, in kar je mlajših, učili so se jej sicer, a po nekod prav plitvo!“

Predragi moj! Da se kolikor toliko odpravi ta nedostatek, doskočiti hočem jaz na pomoč. Opisati hočem ljudsko-šolskim učencem primerno vse one pisatelje, ki so podpisani v naših berilih, pričénši s II. in končávši s IV. Berilom. Da to neprelehko nalogo povoljno rešim, posluževal se bodem mnogih in dobrih virov, ki so mi na razpolaganje. Takó pride delce kot celota vendar prav učiteljem in učencem. Nadejam se, da preskrbí vrli rodoljubni založnik poseben prenatís tega spisa, vsled česar se delce utegne prav razširiti mej našim učiteljstvom, kar bi bila posebna moja želja.

Predno se pa lotim namerovanega životopisja, zdí se mi potrebno, da na kratko označím, kaj je slovstvo ter popišem najvažniše oblike, katere se nahajajo bodi si v poeziji ali prozi. Se vé, da ne veljá naslednjih 6 paragrafov učencem ampak učitelju, kateremu ne bodo škodili.

§. 1. Slovstvo se imenujejo oni izdelki človeškega uma, ki so se nam zapustili v pismu. Razločujemo vednostno in lepo slovstvo; poslednje obsega pesniška dela. Vsaka stroka človeškega znanja ima svoje slovstvo; takó n. pr. imamo pedagogijsko slovstvo, zdravniško slovstvo i. t. d. Zgodovina slovenskega slovstva nam kaže najvažniša prozaična in poetiška dela.

§. 2. Nevezani priprost govor imenuje se proza, izdelki v prozi so prozaični. Poezija ali pesništvo je umetnost, s katero kažemo to, kar je lepega, z besedami; poezijo zovemo tudi vezano besedo, ker se ne more takó slobodno gibati, kakor proza, ampak so ji odločene posebne meje in vezí; izdelki v poeziji so poetični ali pesniški. Poezija razpada z ozirom na pesnika, t. j. človeka, ki pesni zлага, v a) národno in b) v umetno poezijo. Národna pesen je ona, katero národ užé od

nekdaj popeva, o kojoj se pa ne vé, kdó jo je zložil. Čim dlje kaka pesen mej národóm živí, tem boljša je. Umetne pesni zlagajo poznani izobraženi pesniki.

§. 3. Vsaka pesen obdeluje svoj predmet, po tém razpada poezija v lirično, epično in dramatično poezijo. Lirična pesen je ona, ki razdeva notranja čutila pesnikova; njen izvor je v pesnikovem srci. Epična je ona pesen, v kateri nam pesnik kako prigodbo pripoveduje, pri čemer nima njegovo srcé nobenega opravila. Dramatična poezija je pa ona, ki nam kaže dejanja, ki se vršijo pred našimi očmi; ona ima tudi lirične in epične momente.

(Dalje prihodnjič.)

Iz slovenske slovnice.

Dopolnek.

Vprašanje: Kaj je dopolnek, dopolnilo ali predmet? stavilo se je gotovo že češče na učečo se mladino, zlasti v ljudski šoli, nego se je nanj, recimo, prav, ali napačno odgovorilo. Je-li res dopolnek to, kar se čestokrat v šoli sliši, namreč: „Dopolnek je isti stavkov člen ali del, ki glagol in pridevnik bolj natanko določuje“, ali pa: „Dopolnek je isti člen ali del stavkov, ki dopovedek bolj natanko dopolnjuje“. Ste-li ti slovnični definiciji o dopolnku resnični, to na primerih dokazati je namen naslednjim vrsticam! Vzemimo n. pr. stavka: „Kdor svojo domovino v resnici ljubi, ne sramuje se maternega jezika, ki domače kraje po domače oživlja“. (Slomšek.) „Kdor srčno zmaga spake, mirú si gor je svest“. (Pot.) V stavku: „Kdor svojo domovino v resnici ljubi“ je „domovino“ dopolnek h glagolu „ljubi“ in „v resnici“ je prislovno določilo k istemu glagolu. V stavku: „Ne sramuje se maternega jezika“ je „jezika“ h glagolu (ne) „sramuje se“ dopolnek. V stavku: „ki domače kraje po domače oživlja“ je h glagolu oživlja dopolnek beseda „kraje“ in „po domače“ je istemu glagolu prislovno določilo. V stavku: „Kdor srčno zmaga spake“ je beseda „spake“ dopolnek h glagolu „zmaga“ in „srčno“ je pa istemu glagolu prislovno določilo. V stavku: „Mirú si gor je svest“ je „mirú“ dopolnek in „gor“ prislovno določilo k pridevniku „svest“ (si). Besede: „v resnici“, „po domače“, „gor“ so, reklo se je, v dotičnih stavkih prislovna določila, kaj drugega v tem slučaju biti ne morejo, in kot določila določujejo v dotičnih stavkih glagole: ljubi, sramuje se, oživlja; zmaga, in pridevnik: „svest“ (si). A po definiciji: Dopolnek je isti stavkov člen ali del, ki glagol ali pridevnik bolj natanko določuje, pa določujejo tudi besede: domovino, jezika, kraje; spake, mirú, kot dopolniki navedene glagole in dotični pridevnik. Iz tega sledí, da ali dobimo za dva stavkova člena, ki isto opravljata, dve različni imeni, namreč: dopolnek in prislovno določilo; ali pa teh dveh stavkovih členov, namreč: dopolnka in prislovnega določila opravek ni isti, to je: zgoraj navedena definicija ni resnična. Da imata dopolnek in prislovno določilo isti opravek, namreč: „da obadva določujeta glagol in pridevnik“, ne bilo bi med njima nobenega razločka razven imenega, bil bi tedaj dopolnek ravno isto, kar je prislovno določilo, in prislovno določilo bilo bi ravno isto, kar je dopolnek. Je-li to mogoče? Gotovo ne. Tedaj morata imeti različen opravek, in definicija: „Dopolnek je isti stavkov člen ali del, ki glagol in pridevnik bolj natanko določuje“ je neresnična.

Je-li druga definicija o dopolnku glaseča se: „Dopolnek je isti stavkov člen ali del, ki dopovedek dopolnjuje“ resnična? Vzemimo nekoliko stavkov, in oglejmo si na njih dopolnke, n. pr.: „Sila moč premaga“. N. pr. „Lepo je vsakemu milo“. N. pr. „Razumeti resnice božje je dar božji“. (Met.) „Lakota nepremagljiva pretí odpreti grada trdna vrata“. (Preš.) „Vsa drevesa so preslaba roditi to sladkost“. N. pr. „Pojdi hlapec jame kopat, oj